

de Duinrel

Natuurvereniging de Bollenstreek

28ste jaargang, september 2022

Bestuur John van Velzen; F. Koolhovenstraat 5, 2171 RD, Sassenheim
voorzitter telefoon: 06-54661288 of mail: voorzitter@bollenstreek.knnv.nl

penningmeester Jan Plomp; Ambachtstraat 29, 2181 RC, Hillegom
telefoon: 0252-516545 of mail: penningmeester@bollenstreek.knnv.nl

secretaris Maud van der Veen; Langevelderlaan 9, 2204 BB, Noordwijk
telefoon: 06-11098194 of mail: secretaris@bollenstreek.knnv.nl

ledenadministratie Maud van der Veen
mail: ledenadministratie@bollenstreek.knnv.nl

algemeen lid Agaat Mesman; Dopheidestraat 38, 2165 VP, Lisserbroek
telefoon: 0252-503039 of mail: agaat@quicknet.nl

Redactie Adrie van Dam, Annelies Moolenaar, Maud van der Veen
de Duinrel en Thomas van Haaster
mail: deduinrel@gmail.com

webredacteur mail: webmaster@bollenstreek.knnv.nl

Excursiecommissie Agaat Mesman, Jan Bischoff Tulleken, Lidy van der Salm, Jan Plomp
en Jos van Schie

Waarnemingen Sarah Humphrey; Geestburg 6, 2171 DM, Sassenheim
telefoon: 0252-755156 of mail: vogelsbollenstreek@gmail.com

Milieuoverleg Nico Groen; Fazantstraat 50, 2162 GM, Lisse
Duin- & Bollenstreek telefoon: 0252-410460 of mail: nico.groen@casema.nl

Donateur of lid worden? Maak € 18,00 respectievelijk € 40,50 over op NL32 INGB 00005 61947
t.n.v. KNNV afdeling Bollenstreek te Hillegom o.v.v. 'Donatie' en/of 'Con-
tributie'. Donateurs ontvangen de Duinrel. Leden krijgen daarnaast ook
het blad Natura van de landelijke KNNV. Het lidmaatschap of donateur-
schap starten of beëindigen kan alleen per kalenderjaar. Opzeggen moet
voór 1 november per brief of e-mail gebeuren bij de ledenadministratie.

ontwerp omslag Thomas van Haaster
ontwerp logo Sarah Humphrey
foto's omslag Voorkant: "Close-up van rups Rietvink", Adrie van Dam
Achterkant: "Kleine hermelijnvlinder", Sjaak Weijers
Achterkant binnen: "Dambordje op Blauwe knoop", Rob Bel

De volgende Duinrel ver-
schijnt half december 2022.
De sluitingsdatum voor de
kopij is 15 november 2022.

De Duinrel is het kwartaalblad van Natuurvereniging de Bollenstreek,
onderdeel van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging.
De vereniging organiseert activiteiten zoals lezingen en excursies met
aandacht voor vlinders, vogels, libellen en planten. Informatie over de
vereniging vind je op de website: <https://bollenstreek.knnv.nl>.

De Duinrel, 28ste jaargang, nr. 3, september 2022

Inhoudsopgave

<i>Van de redactie</i>	92
<i>We gaan verhuizen naar 't Onderdak in Sassenheim</i>	93
<i>Ger van Zanen-voucher</i>	93
<i>Bollenvogelexcursie bij JUB in Noordwijkerhout</i>	94
<i>Plantenexcursie in de Horsten in Wassenaar</i>	96
<i>Rondwandeling op Wassergeest</i>	99
<i>Zomerplantenwandeling op Tespelduyn</i>	103
<i>Zomerse Pannenkoekenwandeling</i>	105
<i>Zweefvliegenexcursie in het Middenduin</i>	109
<i>Vlinderexcursie De Bult in Nieuwe Wetering</i>	111
<i>Bijpraten over Wassergeest</i>	114
<i>Inventariseren oeverplanten op Koudenhoorn</i>	119
<i>Natuurmomentje: "Vogels tellen bij zonsopkomst"</i>	122
<i>Waarnemingen 1 mei t/m 31 juli 2022</i>	123
<i>Gedicht "Biodiversiteit II"</i>	127
<i>Activiteitenprogramma</i>	128

Van de redactie

Door: Annelies Moolenaar

Hier het zomernummer van de Duinrel!

Zodra de bollen uitgebloeid zijn begint in de streek een lange zomertijd. Een mooi verslag over hoe vogels een veilig domein vinden tussen het tulpengeel, roept daarom de lente nog weer even terug op het netvlies.

En toen ging de zomer los! Hoge temperaturen, stoffige en verdroogde landschappen.... Maar de natuurvereniging zocht de koelte van golfbaanstruwelen en van duin- en oevervegetatie. Zelfs op een terp van overbodig geraakt hogesnelheidszand bleek een weelderig nieuw bos schaduw te geven! Op allerlei plekken is weer een verrassende diversiteit aan leven gevonden. En daarbij biedt het laagveen van Wassergeest ook een weldadige bloemenweide. Lees en geniet van de verslagen van de verschillende excursies in de afgelopen maanden! En ook onze huisdichter is weer losgegaan met een prachtige bijdrage, die, zoals gewoonlijk, ook weer stof tot nadenken geeft.

Wie door de hitte hallucineert, gaat roze olifanten zien. Maar deze Duinrel lezend, kan het gebeuren dat je volkomen helder oog in oog staat met een roze sprinkhaan of een rups die zich als olifant gedraagt. Zweverig door de warmte voegt zich een bromvlieg bij u met een rode baard. Op de omslag komt een mysterieus roodharig wezen als een leeuw uit het groen, en blijkt Rietvink te heten. Een nachtvlinder doet zich voor als Hermelijn, en ziet u daar nou een dambord vliegen? Geen paniek, u mankeert niets, dit is wonderlijke werkelijkheid!

We kijken er naar uit om de komende tijd weer lekker veel op pad te gaan. Er staan prachtige excursies in de planning – en hoe leuk is het als je daar de datum meteen van noteert en een aanmelding verstuurt. De organisatoren van de excursies zien er naar uit om u weer naar de mooiste plekjes in de streek te begeleiden! En ook ziet de redactie uit naar kleurige verslagen van die excursies. En naar spontane bijdragen, over een natuurmomentje dat u had, een bijzondere ervaring of juist iets heel gewoons. Heb je een mooie foto gemaakt met een leuk verhaal erbij? Stuur het op; de redactie ziet ook de toekomstige nummers weer graag voorzien van al uw mooie ervaringen in de natuur.

Wederom veel leesplezier!

We gaan verhuizen naar 't Onderdak in Sassenheim

Door: Maud van der Veen

Nadat we vele jaren gebruik hebben gemaakt van de Klister, het zaaltje van de Gereformeerde Kerk in Lisse, moesten we vanwege de fusie van de Hervormde Gemeente en Gereformeerde Kerk helaas afscheid nemen van dit onderkomen. Gelukkig hebben we een goed alternatief gevonden in Sassenheim: **'t Onderdak**

Buitenkant van 't Onderdak in Sassenheim (Website 't Onderdak)

Het adres van ons nieuwe onderkomen is: **J.P. Gouverneurslaan 40d, 2171 ER te Sassenheim**. Er is voldoende gratis parkeergelegenheid rondom het gebouw.

Ger van Zanen-voucher

Door: Maud van der Veen

Het bestuur heeft een Ger van Zanen-voucher aangevraagd voor de twee minicursussen, die we dit jaar (paddenstoelen) en begin volgend jaar (vogels) weer willen organiseren. Het voucher is goedgekeurd.

Met deze bijdrage kunnen we het cursusmateriaal in hogere kwaliteit printen en de huur van de cursusruimte betalen.

Op 22 oktober 2022 organiseren we de minicursus paddenstoelen.

Bollenvogelexcursie bij JUB in Noordwijkerhout

Door: Arie van der Lans

Hanneke ten Brinke en ik vogelen nu een aantal jaren tussen de bollen en vinden dat een hele belevenis. Wij zijn, in navolging van onze voorganger Piet Muller, luie vogelaars. Wij vogelen vanuit de auto met verrekijker en telescoop onder het genot van het gezang van vele Veldleeuweriken. Wij tellen een aantal percelen (totaal 50 ha) voor de Agrarische Natuurvereniging bij Uittenbogaard (JUB) in Noordwijkerhout. Een bedrijf dat hart heeft voor de natuur doordat zij de rijpaden laten begroeien met (on-)kruiden, de slootkanten minder maaien en op braakliggend land (on-)kruiden laten groeien totdat ze het voor een teelt nodig hebben. Een ideale plek voor de vogels en pullen om te foerageren. Na half mei worden op de braakliggende percelen dahliastekken geplant. Eventuele nesten van Scholekster en Kievit worden dan voor de bewerking letterlijk op de schop genomen en 10 meter verder op het bewerkte land weer neergelegd. Uit ervaring weet men dat een broedse vogel onverstoord op de nieuwe locatie verder broedt. Tevens heeft JUB afgelopen jaar een strook grond beschikbaar gesteld die is ingeplant met struiken voor beschutting en foerageerplek voor de aanwezige Patrijzen

Het gevoel bij het vogelen op dit bedrijf wilden wij graag delen met meerdere personen. Onze inschatting was dat er deze zaterdagochtend 30 april, zo'n 10 á 12 mensen met ons mee zouden willen lopen, maar wat schetst onze verbazing? We waren uiteindelijk met 36 personen! Dat zijn er uiteraard te veel om in 1 groep rond te lopen, dus hebben we de groep in tweeën gesplitst.

Een deel liep de excursie van ongeveer 4 kilometer rond de bollenvelden met Maud, Sarah en Hanneke, ondersteund door Martin (werkzaam bij JUB die desgevraagd achtergrondinformatie gaf over de bollenteelt), het andere deel liep met mij mee.

Bij de inleiding kregen de mensen de vraag mee: hoeveel Veldleeuweriken zag je onderweg en hoeveel daarvan zongen de sterren van de hemel? Uiteraard hadden Hanneke en ik een dag van tevoren voorbereiden zodat we globaal wisten waar de nesten lagen van Kievit en Scholekster (goed zichtbaar op braakliggend land).

Onderweg werden er vele vogels gespot waaronder de eerdergenoemde Kieviten en Scholekster op het nest. Het pas ingerichte nest met 2 eieren van een Scholekster midden op het rijpad.

Leuk is dan te horen dat de meer ervaren vogelaars aanwijzingen geven aan de beginners waar men de vogel kan zien. Ja, kijk op de achtergrond zie je die kas en 5 meter links van de kas zie je.... Of op 12 uur een Gele Kwikstaart. Of links van dat witte paaltje. Of hoog in de hemel een zingende Veldleeuwerik: ja iets meer naar mij toe, daar zie je hem. Meestal werd de betreffende vogel ook daadwerkelijk gespot en anders was de vogel volgens de tipgever net weggevlogen. En de kers op de taart, op een mooi met onkruid begroeid rijpad, pulletjes van minstens drie Kievit ouders.

Eieren Scholekster (Sarah Humphrey)

Gele Kwikstaarten op helaas gele tulpen (op de rode tulpen waren ze nog mooier geweest), Kneu, vele foeragerende, vliegende en zingende Veldleeuweriken.

Aanpalend aan ons bollenperceel is nog een groot stuk land onder water gezet (inundatie). In het waterperceel werden Tureluurtjes, een Grutto, vele Mantelmeeuwen, Visdiefjes, baltsende Slobeenden, stelletjes Krakeenden en Bergeenden gespot. En onderweg zagen we nog een overvliegende Lepelaar en een overvlie-

gende Kleine Plevier. Ondertussen waren de Hazen ook drukdoende tussen de bollen, rammelen noemen ze dat.

Gele Kwikstaart (Adrie van Dam)

Na ruim twee uur waren we weer terug bij het parkeerterrein. Op de vraag: hoeveel Veldleeuweriken heeft u gezien was het antwoord: tussen de 9 en 30 maar eerlijk gezegd weet ik het niet, ik heb zo genoten dat ik vergeten ben om te tellen. Een ander antwoord: gisteren hoorde ik geen enkele Veldleeuwerik maar dat is nu definitief over. Ik hoor en zie ze nu graag, evenals de andere bollenvogels. Dus beste lezer, tot volgend jaar bij de volgende bollenvogelexcursie!

Plantenexcursie in de Horsten in Wassenaar

Door: Jan Albert Moolenaar

Zaterdag 14 mei stonden we met 11 deelnemers op het parkeerterrein, waar alleen digitaal een parkeerplaats kon worden geregeld. De Horsten zijn ooit gekocht door koningin Wilhelmina en daardoor bleef alles bij elkaar en kon de Leidse Baan naar Den Haag eind jaren 60 niet worden verdubbeld! Er zijn enkele landhuizen “verstopt” in het terrein, maar de boerderijen zijn wel zichtbaar. Er zijn ver-

schillende routes uitgezet. Wij volgen een groot deel van de rode route, die door Maud en Lidy 10 dagen ervoor was bezocht toen de 230 jaar oude Seringenberg nog heel mooi in bloei stond.

Seringenberg De Horsten (Lidy van der Salm)

Op het parkeerterrein klonk de roffel van de Grote Bonte Specht en lieten Zanglijster, Vink en Koolmees hun aanwezigheid blijken. Eerst liepen we richting het theehuis, waar door enkelen na de excursie nog wat genuttigd is. Terwijl de Zwartkop zich uitbundig liet horen, zagen we het Robertskruid en de Gewone smeerwortel in verschillende kleuren en de Prachtframboos. Ineens zag iemand de Zwartkopvuurkever. Een enorme blikvanger was een familie Tonderzwam in een al wat uitgeholde Beuk, die toch in blad stond! We kwamen langs een weiland waar aarzelend de eerste Boterbloemen zichtbaar waren. Enkele Brandganzen en een Blauwe Reiger stonden in het weiland. Ereprijs en Boshyacint in drie kleuren stonden langs de rand. In de verte zagen we enorme Beuken en Eiken. Daarna liepen we langs een Wilde kardinaalsmuts die bezoek had gekregen van de Kardinaalsmutsstippelmot. Gelukkig dat de plant zich na een week of wat weer herstelt! Ernaast staan enkele Rododendrons vol in bloei. We komen nu meer in het parkgedeelte terecht met Hondsdraf, Look-zonder-look, Pinksterbloem, Raapzaad, Radijs en Lelietje-van-dalen in bloei. Op de Seringenberg was nog “wat” blauws te

zien. Naar boven kijkend zagen we twee Gierzwaluwen, twee Buizerds, een Merel en hoorden we de Tuinfluiter. Daarna weer planten langs het pad: Smalle weegbree, Reukgras, Wilde cichorei en beginnend Duizendblad, Agrimonie, Hoornbloem en Veldzuring. Toen we weer in een stuk bos liepen, hoorden we de Boomkruiper.

Rododendrons op de Horsten (Maud van der Veen)

Sommigen wilden de Japanse duizendknoop niet zien. We gingen verder over een smal pad met aan weerszijden een rijk gevarieerd bloeiend weiland. Langs de rand was er veel te zien: Dagkoekoeksbloem, Gele lis, Kleefkruid, Harig wilgenroosje, Valeriaan en Koninginnenkruid. Met de verrekijker konden enkele Ooievaars, een Visdiefje en een Aalscholver worden gespot. De Viervlek en het Lantaarntje kwamen voorbij. Vlak bij de slootrand groeide een Speerdistel en een Karper was zichtbaar toen we op het bruggetje stonden. Iemand zag nog een Grutto. In korte tijd hoorden we op twee plaatsen een Koekoek, terwijl in de weilanden een familie Grote Canadese Gans voorbij kwam en een Grauwe Gans mooi zat te poseren. Ook de Krakeend met diens herkenbare geluid kwam voorbij. Lisodde en Oeverzegge met driekantige stengel, maar ook Wilde kamperfoelie brachten ons weer

op een bospad met Essen(-hakhout). En had Koekoek 3 het daar voor het zeggen? Ook hier essentaksterfte met daarnaast een nieuw stukje bos in wording na vermoedelijk gedeeltelijke kap. Hier stond nog wat Amerikaanse vogelkers te domineren, anderen keken gauw naar de Gewone vogelmelk.

Vievlek (Annelies Moolenaar)

Ineens kwamen we op een stuk laarzenpad aan de noordoostgrens van de Horsten. Aan de overkant werd mest geïnjecteerd, waar veel soorten meeuwen, een Haas en een Kievit nog iets van diversiteit vertoonden.... Nu weer richting parkeerterrein waar we nog Gewone salomonszegel en Wilde akelei in verschillende kleuren zagen. Wat een mooie ochtend hadden we met elkaar en wat is er veel te zien! Lidy en Maud hartelijk dank voor de organisatie van deze wandeling.

Rondwandeling op Wassergeest

Door: Maud van der Veen en de deelnemers

Zaterdag 28 mei was het prachtig voorjaarsweer en stonden 28 mensen te trappelen op het erf van Arjan Vergunst om Wassergeest te verkennen. Gewapend met

verreijkers en fotoestellen gingen we in verschillende groepjes op weg. De meeste kenden het gebied wel van “ooit eens het laarzenpad gelopen” tot “er regelmatig langskomen” of “van horen zeggen”. We liepen langs de randen van de hakhoutbosjes, de oevers van de sloten en langs de volop bloeiende weilanden. Sommige hekken gingen goed open met de sleutel, maar anderen hadden teveel roest, zodat iedereen er overheen moest klimmen. Tijdens het lopen werd veel informatie uitgewisseld over al die verschillende soorten planten, vogels en insecten die we tegen kwamen. Na ruim twee uur werd de wandeling afsloten met een kop koffie en nog wat achtergrond informatie over de boerderij en het gebied.

Kruidrijk weiland Wassergeest (Jan Plomp)

We waren benieuwd wat het meest bij de deelnemers bijgebleven was. Hieronder de diverse reacties, die wij na de excursie ontvingen:

- Heerlijk ochtendje struinen in nog onbekend stukje polder, met leuke ontdekkingen tussen het groen.
- Een vliegende Boomvalk over de bollenvelden grenzend aan Wassergeest, een Haviksjong in een havikshorst: het gebied blijkt veel rijker aan roofvogels dan gedacht.
- Een zingende Spotvogel!

- We genoten van de door de zonovergoten geel met rode velden van de Rate-laar en de Veldzuring. Maar dan plots staat daar een miniplantje die door zijn blauwe kleur en schoonheid ook alle aandacht verdient: de Beekpunge.
- Het was een prachtige wandeling door het bos van Wassergeest, heel veel vogels gehoord en een Fuut gezien met visje in zijn bek voor de kleintjes. Schitterende graslanden met een rozige gloed van de zuring en grassen door de zon.
- Bij al het moois dat wij gezien en gehoord hebben was de stilte in dit stukje van de Randstad misschien wel het mooiste.
- Het was een "Natuurbeleving met wuivende grashalmen in vele tinten". Het was zeer zeker de moeite waard.
- Ik vond het een leuke wandeling, waarbij ik genoten heb van veel dingen die ik onderweg tegenkwam. Erg bijzonder vond ik de Kraamwebspin, die met een buidel eitjes rond liep.
- Leerzaam was het Lieveheersbeestje in twee stadia, van larve tot volmaakt beestje.

Lieveheersbeestje pop en volwassen (Jan Plomp)

- Een enerverende wandeling door een onverwacht en zeer afwisselend bos- en weidegebied. Soms door heel hoog gras, langs sloot met familie Fuut aan het diner, langs wuivend riet en een kleurig veld vol zuring en andere grassen.
- Van mini Lieveheersbeestje tot de mooiste Libellen, van (soms) klauteren over één van de vele hekken of dikke takken speciaal neergelegd zodat wij droge voeten hielden.

- Zo leuk om de voorstadia van het Lieveheersbeestje te zien! Van Ratelaar naar Libel tot Nachtegaal. Wat leuk om op die manier iets van ieders expertise te horen.
- De weidse rustgevende blik over de omzoomde, schier eindeloze weiden; met door de wind gedreven, golvende beweging van de hoge roze bloeiende Grassen, rode Zuring, gele Boterbloemen en de diepe purperkleuren van Klaverbloemen.
- Na afloop vertelde Arjan iets over de geschiedenis van de boerderij en Wassergeest. Dat vond ik heel erg interessant.
- Geweldig breed verrassend!
- De belangstelling voor de wandeling was erg goed en de sfeer zeer betrokken en gezellig.
- Al die dwarrelende vlinders! Het Icarusblauwtje en de Grote roodoogjuffers vond ik mooi.
- En dat alles begeleid door steeds veranderende vogelconcerten en met zeer bewkame gidsen van de KNNV. Top dag!

Groot dikkopje en Icarusblauwtje (Maud van der Veen)

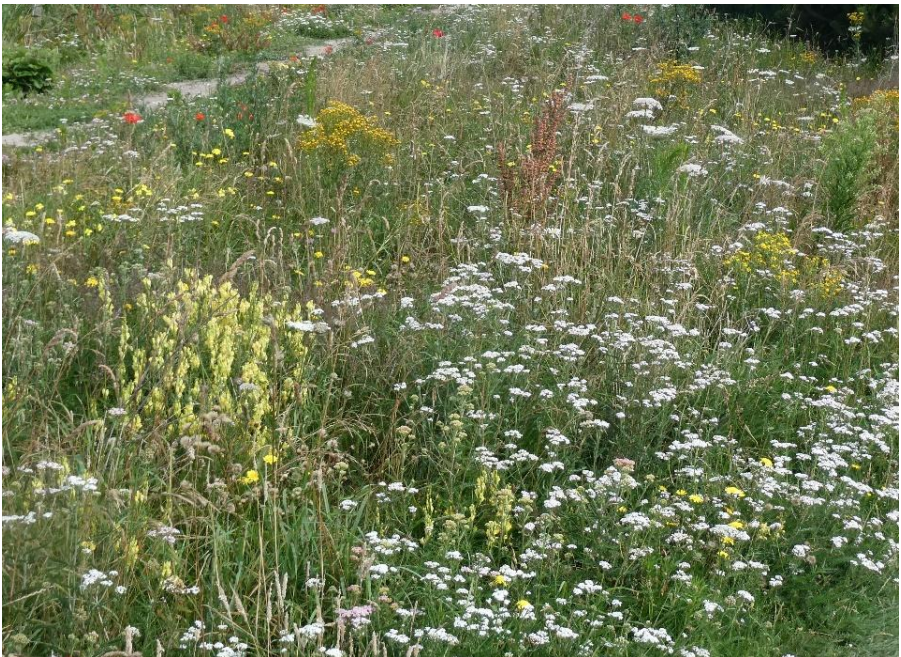
Dank iedereen voor hun bijdrage; we vonden het erg leuk om jullie het gebied te laten zien en hopelijk hebben we jullie “aangestoken” om vaker Wassergeest te bezoeken!

Zomerplantenwandeling op Tespelduyn

Door: Maud van der Veen

Wat is het toch boffen als het mooi weer is bij een plantenwandeling. Alle bloemen staan dan open en laten hun kleurenpracht volop zien. Zaterdag 9 juli was zo'n ochtend. Met wel dertig belangstellenden zijn we in twee groepen over Landgoed en Golfbaan Tespelduyn in Noordwijkerhout gelopen. Voor meerderen niet de eerste keer, voor anderen een mooie kennismaking. Tespelduyn heeft de afgelopen jaren hard gewerkt om de groei van veldbloemen te stimuleren. Het maai-beleid is aangepast en er zijn diverse plekken vrijgemaakt om nieuwe veldbloemenperken te creëren. Voor degenen, die er vaker geweest zijn, is die verandering goed te zien. Voor degenen, die er voor het eerst waren, was het een verrassing hoeveel natuur er rond en op een golfbaan te vinden is.

Zuidhelling de Terp Tespelduyn (Maud van der Veen)

Gewapend met een fotolijst met wel 85 verschillende planten, die op Tespelduyn in de zomer voorkomen, gingen we op pad. Namen onthouden is bij planten altijd

een probleem. En bij het determineren zijn veel verschillende delen van de plant van belang: de vorm van het blad, de steel en natuurlijk de bloem zelf. Hoeveel bloemblaadjes, de vorm van de knop, de kleur. Gelukkig waren er diverse mensen met plantenkennis, dus met elkaar kwamen we er wel uit.

Tespelduyn heeft veel verschillende biotopen waardoor de variëteit van bloemen groot is. De zanderige droge grond op en rond de terp is altijd goed voor een keur aan veldbloemen: Duizendblad, Klaproosje, Reseda, Akkerdistel, Vlasbekje en Wilde peen zijn daar volop te vinden. Waar de terp in het voorjaar geel kleurt van de Narcissen, kleurt hij in de zomer hier en daar geel van het Jacobskruid.

Aan de zuidkant van de terp is een ander feestje gaande. Hier grazen alleen de schapen, verder wordt er niet gemaaid. Akkerdistel, Koningskaars en Grote klit maken het hier en daar tot een ondoordringbaar woud van bloemen.

Langs de waterpartijen zie je een mix van natuurlijke oeverplanten en aanplant. Natuurlijk doen het Riet, de Kleine en Grote lisdodde en de Gele lis het prima. Maar tussendoor vind je ook Waterdrieblad en Moerashyacint, Gevleugeld hertshooi en Harig wilgenroosje. En de Rietorchis was er ook nog volop te vinden.

Ingezaaid bloemenperk Tespelduyn (Maud van der Veen)

Bij de ingezaaide veldbloemenperken was het weer een heel ander beeld. Aan het eind van Hole 3 kleurt het lichtblauw met rode, paarse en gele kleuraccenten; Phacelia, Teunisbloem, Koolzaad, Gele kamille, Papaver en Stokroos strijden voor een plekje in de zon. Bij het perk op Hole 7 is het een komen en gaan van insecten en vlinders. Knoopkruid heeft hier op dit moment de overhand, afgewisseld met Kaasjeskruid, Rolklaver en Witte Honingklaver. Langs de zijlijn heeft de Brede wespenorchis zich gehandhaafd en heeft inmiddels drie stengels.

Met al die bloemen vind je natuurlijk ook veel vlinders. We zagen Atalanta, Dag-pauwoog, Kleine vuurvlinder, Distelvlinder, Bruin zandoogje en Bont zandoogje. En rond het water verschillende juffers: Lantaarntje en Azuurwaterjuffer. En af en toe een echte libel, de Gewone oeverlibel.

Na ruim twee uur keerden we tevreden terug. Veel plantennamen waren de revue gepasseerd en soms ook weer even snel vergeten. Gelukkig blijft het beeld van fleurige bloemenweides en afwisselende vijverranden makkelijker in het geheugen hangen. En daar gaat het uiteindelijk om.

Zomerse Pannenkoekenwandeling

Door: Annelies Moolenaar

Traditiegetrouw maakt onze vereniging aan het begin van een nieuw kalenderjaar een wandeling onder leiding van natuurgids Clarence Wever in de Amsterdamse Waterleidingduinen, waarna de winterkou wordt verdreven bij een warme choco en een pannenkoek in Boshut 't Panneland. Maar door de coronamaatregelen was daar in januari niets van gekomen. De excursiecommissie kwam daarom met het plan voor een herkansing in hartje zomer. En zo vertrok op zaterdag 23 juli een groep van 14 personen met de gids mee het duingebied in. En zomers was het!

In het gebied vlakbij de ingang attendeerde de gids ons op de vele hoge Adelaarsvarens. Omdat Damherten deze niet eten vanwege de giftigheid ervan, en wel de andere duinvegetatie, kan deze soort zich makkelijk vermeerderen. Vanwege het culinaire thema van onze wandeling kwam natuurlijk ook de vraag op of die varens dan misschien wel voor mensen eetbaar zijn. Maar wie ervan eet krijgt serieuze vergiftigingsverschijnselen – al zou de smaak als van asperges zijn. Ondertussen klonk de roep van de Groene Specht, van een Holenduif, een Staart-

mezenfamilie, verschillende Boomkruipers en de Boomklever. Even verderop kwam ook nog een Koolmezengezin voorbij.

Een Argusvlinder (Annelies Moolenaar)

De duinflora om deze tijd van het jaar heeft veelal gele bloemen. De kruiskruiden vallen op: Clarence stond stil bij het Bezemkruid, het Jacobskruid en Duinkruid. Het Duinkruid heeft platte gele bloemetjes, niet stervormig, en lijkt een beetje op het Boerenwormkruid. Het Duinkruid is de waardplant van een specifieke vlinder: de Sint-jacobsvlinder. Die is als vlinder minder bekend dan zijn rups: de oranje-zwart-gestreepte 'zebrarups'. En als het om eetbaarheid gaat: ook de kruiskruiden zijn giftig, evenals de rupsen die deze planten wel kunnen eten en daar niet dood aan gaan.

Wie vaker in de Pannelandse duinen wandelt, weet dat om deze tijd van het jaar er een mooie vlinder te vinden is: de Keizersmantel. Die stond dus hoog op de wensenlijst. Eigenlijk al vrij snel kwam er eentje voorbij. Maar de vleugels daarvan deden nog niet echt aan een keizersmantel denken, eerder een gefarfelde parka. Deze was al aardig op leeftijd en 'afgevlogen'. Dat moest beter!

Andere specifieke duinvlinders kwamen al snel in beeld: Bruin zandogje, Kleine vuurvlinder, Bruin blauwtje. En een stukje van een vleugel van de Argusvlinder. Vlinders worden ook smakelijk gegeten, door bijvoorbeeld libellen. We zagen een Keizerlibel en een Paardenbijter, jagend boven de bloemen. Later ook een paar

keer een Gewone oeverlibel. Op dode takken zaten kleinere libellen op de uitkijk: Bruinrode heidelibellen.

De Sabesprinkhanendoder (Thomas van Haaster)

De pan in

We stonden stil bij een enorme boomstam op de grond, met daarop prachtig grote Zadelzwammen. En die leken beslist op pannenkoeken, compleet met poedersuiker en stroospikkels! Deze zwammen doen zich tegoed aan dood hout. Ondertussen kwam er ineens een roepende IJsvogel aan, laag over het water. Hij schrok zich een hoedje van die hele excursiegroep en ging rechtsomkeert. Een 'pan' is een stukje land waar vroeger kleinschalig op geteeld werd. Daarom heet het ook Panneland. Deze voormalige akkertjes zijn om deze tijd van het jaar ook rijk begroeid met kruiskruiden. De gids liet de groep los in zo'n mooi geel bloeiende pan waar heel veel vlinders fladderden. Minstens drie mooie verse Keizersmantels vlogen daar, heel veel Bruine Zandoogjes, en het Hooibeestje. Een groot zwart-rood wespachtig insect bleek de naam Sabesprinkhanendoder te hebben. Veel sprinkhanen waren er, en die zijn moeilijk op naam te krijgen. Maar het Knopsrietje is wel zeker, evenals de Blauwvleugelsprinkhaan. En er werd een Harkwesp gezien, nijdig brommend op zoek naar haar nestholletje. Al wandelend werd soort na soort gevonden. Twee Zuidelijke keizerlibellen kwamen jagend voorbij, goed herkenbaar aan het blauwe zadeltje op hun rug. Dat zijn zeldzame verschijningen, dus een mooie 'vangst' van de dag!

En twee Heivlinders hingen rond op een zanderig stukje. Dat zijn vrij onopvallende dagvlinders in het duingebied. Ze moeten het vooral van hun mooie vlekjes- en ogenpatroon op de voorvleugels hebben. Een deel van een schild van een Julikever werd gevonden, onmiskenbaar: wit met zwarte vlekken.

Een Zuidelijke keizerlibel (Annelies Moolenaar)

Gallen, korstmossen, zwammateriaal en een laagje sneeuw

Ondertussen werd er ook naar gallen en korstmossen gekeken. Door een loepje zag ik een prachtig klein wereldje van een gal op een eikenblad, waar iets zompigs uit aan het komen was waar weer een luis van aan het smullen was. Je loopt er zo onderdoor, maar hoeveel leven zit er wel niet in een eik....! Voor uitgebreide determinatie van eikengallen was nu geen tijd, maar eentje heeft een naam gekregen: die van de Gordelgalwesp.

Een paar namen van gevonden korstmossen: Witte Schotelkorst, Vliegenstrontjesmos, Witte kringkorst, Heksenvingermos. Gele korstzwammetjes op een dode tak lieten zien dat ze iets teveel regenwater over zich heen hadden gehad. Het teveel aan vocht parelde als soort zweetdruppels in de zon. Iets te veel gedronken, ja dan moet je dat kwijt... Guttatiedruppels is daarvoor de term. En op diezelfde tak ook Witte tandzwam en Elfenbankje. Ook werd er even gevoeld aan ontspruitende Platte tonderzwammen op een ander stuk dood hout. Die waren knuffelzacht en fluwelig. Hadden iets weg van smakelijke chocoladetruffels, ze zouden het goed doen in de vitrine bij een patissier.

Verdere houtzwammen die gezien zijn: Echte tonderzwam, Echte vuurzwam, Duindoornvuurzwam. Jan Bischoff Tulleken, die de excursie georganiseerd had, vond ook nog een Bleke oesterzwam met daarop een Zwameter. Alles eet alles, lijkt het wel! En een wat vreemd uitziende hertenkeutel bleek ook een zwam te zijn: een Houtskoolkogelzwam. En toen..., ging het toch ook nog sneeuwen! Denkend aan de koude januariwandelingen was het nu het populierenpluis dat door de lucht dwarrelde en op de bodem een wittig laagje achterliet. Zomerset kan een pannenkoekenwandeling niet zijn!

We begonnen wat slapjes te worden door de warmte, en de pannenkoeken begonnen meer en meer te dienen als visioen om kracht in de benen te houden. Na nog een inkijkje in het ingenieuze trechterweb van de Doolhofspin en het horen van de Kleine Karekiet, liepen we weer richting de ingang. Nog even een korte stop om Zandhagedissen te vinden, en ook dat lukte! Twee dames die de start van de excursie gemist hadden, voegden zich verheugd bij ons om dan in ieder geval de pannenkoek niet te hoeven missen.

En zo kwamen we bij de Boshut aan, waar vlakbij nog het Knopig helmkruid met de daarbij behorende Helmkruidbladwesp gevonden werd.

Het wonder van de dag was dat niemand door een wesp gestoken is, bij alles wat er rondom onze drankjes en pannenkoeken wemelde. Kortom, het was een geweldige ochtend zo met elkaar en je blijft je verbazen over hoe de natuur in elkaar zit. Het is eten en gegeten worden, maar daarbij ook een krachtig geheel waarin ieder leven een eigen ruimte heeft.

Zweefvliegexcursie in het Middenduin

Door: Agaat Mesman

Het is zaterdag 30 juli en het is prachtig weer. We zijn met zeven personen en we gaan op weg naar het Nationaal Park Zuid-Kennemerland, Ingang Middenduin dat in Overveen ligt. We wachten op de gids en dan blijkt er iets mis in de communicatie te zijn. Dat kan soms gebeuren en we besluiten om maar te gaan lopen zonder gids. Het eerste dat Thomas ontdekt is een Plooirokje, een heel klein inktzwammetje. En dan al gauw staat iedereen bij de Gewone engelwortel om insecten te fotograferen. Thomas zorgt voor mooie namen bij al die insecten zoals Hoornaar, Grote zeefwesp, Doodskopzweefvlieg, Stadsreus, Wollig gitje en de Roodbaardbromvlieg. Er vliegen ook aardig wat vlinders rond. Bont zandoogje, Bruin blauwtje en het Hooibeestje. Van het Bruin zandoogje en het Icarusblauwtje vliegen er heel veel exemplaren rond. Daarna zie ik een, weliswaar afgevlagen vlinder, Kei-

zersmantel die er heel wat vlieguren op heeft zitten. Voor mij is deze vlinder nieuw in Nederland. Ik heb ze alleen in Duitsland gezien.

De allermooiste vondst is door Cees gedaan. De enorme rups van het Groot avondrood, een nachtvlinder, zit in een Harig wilgenroosje. De rups kan wel acht cm groot worden en is een bijzondere verschijning. De rups wordt olifantsrups genoemd en trekt bij verstoring zijn kop iets in en beweegt dan zijn 'nek' heen en weer. Ook de ogenvlekken zijn heel opvallend. De rups foerageert 's nachts maar komt op mooie dagen soms tevoorschijn. Het is dus een geluk dat we 'm gezien hebben. Een andere nachtvlinder die voorbij fladdert, was de Porseleinvlinder. In de Moerasspirea ontdek ik nog een gal van de Moerasspireabladvogelgalmug.

De rups van het Groot avondrood (Riek Bischoff Tulleken)

Jammer dat de gids Alfons Vaessen er niet bij was, die had ons vast veel kunnen vertellen over de zweefvliegen. Maar het mooie weer en de prachtige omgeving heeft ervoor gezorgd dat we veel insecten en vlinders hebben gezien. Al met al was het een hele geslaagde excursie.

Vlinderexcursie De Bult in Nieuwe Wetering

Door: Lidy van der Salm en Maud van der Veen

Agaat Mesman en Hanneke Duivenvoorden hadden het top georganiseerd. Een heerlijke zonnige dag, beetje bewolkt, heldere luchten en licht windje. Wat wil je nog meer als natuurliefhebber. Graafwerkzaamheden aan de HSL leverden tien jaar geleden veel zand op. En op dat zand kun je een leuk nieuw natuurgebiedje maken, bedachten enkele enthousiastelingen uit Nieuwe Wetering. Zo is De Bult ontstaan. Het is nu een prachtige “natuurbelevingstuin”, die wordt onderhouden door vrijwilligers.

Met 16 deelnemers togen we zaterdagochtend 6 augustus enthousiast op pad. Agaat legde eerst nog iets uit over vlinders. Vlinders hebben een waardplant nodig om hun kinderen groot te brengen. Zo hebben de Daggauwoog en de Atalanta allebei de Brandnetel als waardplant. Daar leggen ze hun eitjes op waaruit later de rupsen te voorschijn komen. Na een aantal keer vervellen en na een popstadium wordt het uiteindelijk een vlinder. Dat proces duurt twee maanden. Als de rupsen te weinig te eten hebben, groeien ze niet erg en worden het kleine vlinders. Eenmaal als vlinder kunnen ze niet meer groeien. Zo kan een Groot Koolwitje uiteindelijk kleiner zijn dan een Klein Koolwitje. De grootte van de vlinder is dus niet doorslaggevend voor de naam. De tekening op de vleugels en de kleuren zijn belangrijk. Het is dus fijn als ze even stil willen zitten.

Muntvlinder (Jan Bischoff Tulleken)

Vanwege de droogte waren er helaas weinig vlinders, de planten hadden niet veel nectar meer. Maar stug doorzoeken leverde toch een aardige oogst op. Groot en Klein koolwitje en een Klein geaderd witje. Veel Bonte zandoogjes die vroeger zeldzaam waren, maar tegenwoordig veel gezien worden. En slechts één Bruin zandoogje, die in deze tijd heel veel voorkomen. Enkele Atalanta's, die zaten te zonnen op de kiezels. Een Muntvlinder op de Marjolein. Een Bruin blauwtje langs de oeverkant en een pieplein Stro-uiltje maakte het toch weer bijzonder.

Libellen en juffers, zoals de Paardenbijter en de Houtpantserjuffers graasden de ruimte tussen de bomen af. Aan de oever vonden we nog enkele Lantaarntjes, die begerig werden aangestaard door een Bastaardkikker.

Op plantengebied was er veel te zien. De randen van het terrein zijn jaren geleden ingezaaid en zijn nu een bonte verzameling van veldbloemen geworden. Akkerdistel, Phacelia, Knoopkruid, Perzikkruid, Gele honingklaver, Bijvoet, Muskuskaasjeskruid, Timoteegras en Wilde cichorei stonden nog in bloei en verdrongen elkaar aan de randen van de paadjes. Kleine watereppe, Waterzuring, Boerenwormkruid, Ganzenvoet en Zwart tandzaad bloeiden langs de oevers van de sloten. Tegen de hellingen van De Bult stonden allerlei verschillende soorten Rozenbottels met prachtige verschillend gekleurde bijna rijpe bottels en een enkele Egelantier. Een eldorado voor de vogels en de jammers.

Atalanta op Vlinderstruik (Lidy van der Salm)

In de randen van de bosjes werden natuurlijk ook enkele gallen gespot. Blaadje omdraaien van een boom en je ziet ze zitten. We vonden Lensgal en Appelgal op Eik. En op een lep het lep-grasluis.

Overal zagen we gelukkig insecten rondvliegen, maar het blijft toch moeilijk die op naam te brengen. Dat lukte wel bij de Stadsreus, een erg imposante zweefvlieg, een Groene vleesvlieg en een Blinde bij.

Blinde bij op Boerenwormkruid (Jan Bischoff Tulleken)

Het was een veelzijdige, gezellige en vooral goed verzorgde excursie, want halverwege was daar opeens een kruiwagen met koffie en heerlijke zelfgebakken boerencake.

Een speciaal dankwoord voor Hanneke Duivenvoorden en Cees Wesselius!

Bijpraten over Wassergeest

Door: Adrie van Dam

We zijn nu ruim een half jaar bezig met de natuurinventarisatie voor het project Wassergeest en willen ieder kwartaal een update geven en bijpraten over onze inventarisatierondes.

In mei kwam Pieter Balkenende van het Zuid-Hollands Landschap (ZHL) kennismaken met de werkgroep. Hij vertelde over de doelen en het beheer van dit unieke laagveengebied en welke maatregelen ZHL neemt om deze doelen te bereiken. Het Hoogheemraadschap van Rijnland heeft de stroming van de watergangen omgedraaid om de waterkwaliteit van het gebied te verbeteren. De afvoer van water van het bollenland met resterende nutriënten en (resterende) vervuilingen loopt nu niet meer door Wassergeest. De SNL-soorten (Subsidie Natuur en Landschap) werden nog eens genoemd. Dit zijn de gewenste soorten planten, vogels en vlinders die een gebied interessanter maken. Het beheer van de graslanden is gericht op verschraling; niet bemesten, wel hooien. De weilanden zullen gefaseerd gemaaid worden. We hebben gelijk een verzoek ingediend om bij de slootkanten een strook van een meter vrij te houden en niet te maaien voor de insecten. Het verzoek werd positief ontvangen en daar zouden ze rekening mee houden. Het gras werd dus voorlopig niet gemaaid en er gebeurde van alles in het hoge gras. Ganzen hebben er gebroed. Op een windstille dag was er wat beroering in het gras alsof er heel lokaal een kleine windvlaag door het gras ging. Het waren de kuikens van de Grauwe gans die rond renden als in een doolhof. De ouders die net met de kop boven het gras uitkwamen hielden de omgeving links en rechts in de gaten om eventueel gevaar te ontdekken en de familie bij elkaar te houden! Een Ree deed een middagdutje en keek loom om zich heen en meende zich ongezien in het hoge gras.

In een brede sloot zwom een futenfamilie met vier jongen. Moederfuit probeerde een van de jongen de handigheid van een visje eten aan te leren. Het visje was echter te groot om door het kleine keelgat te verdwijnen. Moeder gaf het niet snel op en de vis ging heen en weer van moeder naar kind onder toezien oog van vaderfuit. Vanaf de rug van moeder Fuit bekeken de drie andere pullen de visuitwisseling, maar zij waagden zich er ook niet aan. Vanachter het hoge riet was dit tafereel mooi te volgen. Een andere goede visvanger was een Visdief die meermalen een duikvlucht in de sloten tussen de weilanden nam.

De Havik die in februari was gesignaleerd heeft op Wassergeest een nest gebouwd. Daar hadden we zo op gehoopt en we waren vol verwachting of daar gebroed zou gaan worden. In juni kwamen de eerste signalen binnen dat de Havik

een jong had!! Het broedsel in het nest hield zich lange tijd heel stil en pas toen ze groter werden en uit het nest probeerden te komen was de verrassing nog groter toen er drie jongen tevoorschijn kwamen. Onze groep werd er helemaal hyper van. Om de beurt zijn we op gepaste afstand op kraamvisite geweest. De ontwikkeling van het grut werd op de voet gevolgd en de havikskinderen vlogen allemaal uit. Dat is toch een prachtig resultaat.

Drie jonge Haviken (Annelies Moolenaar)

De grote afwezige deze zomer leek de IJsvogel te zijn, die nog niet gesignaleerd was. In andere jaren werd de IJsvogel juist in de Lageveense polder, waar Wassergeest onderdeel van is, vaak gezien en er werd gebroed. Het blauworanje vogeltje liet zich nog niet zien en werd dan ook gemist. Pas medio juli kwam er een bericht dat er een IJsvogel voorbij geflitst was. Eindelijk! En nu allemaal op de uitkijk. Eind juni werd het eerste weiland gemaaid en de andere weilanden zouden in etappes volgen. Helaas werd ons verzoek om de slootkanten niet te maaien door de boer vergeten en het gras werd toch tot aan de slootkant gemaaid. Dit was een gemiste kans. Wat wel een stevige maaibeurt nodig had was het Laarzenpad. Met name de paden door de bospercelen waren op veel plekken bijna dicht gegroeid met hoog riet en braamstruiken. Dit belemmerde de doorgang en ook de toegankelijkheid voor bepaalde delen van het gebied voor de inventarisatie. Er werd een

verzoek bij de boswachter ingediend om deze paden weer begaanbaar te maken en deze zou ermee aan de slag gaan. Begin augustus kwamen de jonge dameskoeien op het weiland. Nieuwsgierig stonden ze langs de waterkant te kijken wat die tweevoeters aan de overkant aan het doen waren. De koeien hebben hun eigen ideeën over maabeleid en hoe je gras kort kan houden.

Blaarkoppen (Adrie van Dam)

In de WhatsApp groep komt een spannend filmpje voorbij. De shot was gericht op een naderende trein (wat gaat hier gebeuren?) en het beeld zakte langzaam naar de grond waar een Rietorchis te zien was. Een nieuwe vondst. Rietorchissen komen soms in grote getale voor - zelfs in het centrum van Lisse - dus zo bijzonder is dit niet. Maar dit is voor zover bekend de eerste orchidee van Wassergeest. De Rietorchis groeit op schrale grond. Orchideeën zijn zeer gevoelig voor veranderingen op hun groeiplaats en daarom zijn ze goede indicatoren voor de toestand van de natuur. Zou dit al te maken kunnen hebben met de verbetering van de waterhuishouding en het maabeleid?

Bij de inventarisatie werd een opvallende sprinkhaan met een roze kleur gezien. Dit zorgde voor veel vraagtekens wat het nu precies voor soort was. De roze sprinkhaan bleek een gewone soort te zijn, namelijk van de *Chorthippus biguttulus*-groep, maar vermoedelijk is de roze kleur een afwijking in de genen en dit zie je niet vaak.

De wildcamera beweest ook z'n nut voor de ongeziene gasten. Naast verschillende soorten muizen (o.a. Rosse woelmuis) en ander klein spul is ook een keer de Boommarter voor de lens geweest. In 2021 is volgens waarneming.nl al eens een Boommarter in Wassergeest gezien. Goed om te weten dat deze nog steeds in dit gebied woont. Een Boommarter jaagt o.a. op muizen en die worden regelmatig door de wildcamera vastgelegd.

De roze gekleurde sprinkhaan, foto gekanteld (Sjaak Weijers)

Voor onze werkgroep werd er een late avondshow voor nachtvinders georganiseerd. Op een zomerse avond werd er een opstelling gemaakt om nachtvinders te tellen. Een wit laken was gespannen tussen twee palen en een UV-lampje scheen erop. In het voorprogramma zaten heel veel kleine insecten en mugjes. Twee Hoornaars deden zich te goed aan al dat voedsel dat zich verzamelde op het witte doek. Voor het echte werk moest gewacht worden tot het donker werd en ja hoor, daar kwamen de nachtvinders. Snel een foto nemen van een fladderend geheel en dan thuis uitzoeken wat het eigenlijk was. 's Middags waren de fruitbomen al ingesmeerd met een zoetig goedje en ook daar waren nachtvinders te vinden. En op de achtergrond begon een jonge Ransuil te roepen en dat zorgde voor een speciaal sfeertje. De oogst was mooi, zeker 25 verschillende soorten kwamen in de spotlight.

Het soortenaantal in de Bioblitz haalde in juli al de 1.000 soorten. En dan te bedenken dat ons oorspronkelijk doel 500 soorten was. We overtreffen onszelf en

hebben een nieuw doel gesteld. Het soortenaantal is op 1.500 gezet. Een van de redenen dat er zo veel soorten gezien worden, is dat het gebied vaak en intensief bezocht wordt. In tegenstelling met ons vorige inventarisatieproject Tespelduyn, waar de inventarisatie maar een keer per maand was omdat het golfterrein niet zomaar toegankelijk was.

In de afgelopen maanden hebben Jan en Riek Bischoff Tulleken zich op de minipaddenstoelen gestort. Ze hebben inmiddels bijna 200 soorten op naam gebracht.

Schorsfranjekelkje en Wimperkransbolletje (Jan en Riek Bischoff Tulleken)

We mochten ook dankbaar gebruik maken van de soortenkennis van onze KNNV-leden die een dagje meeliepen en meehielpen met de inventarisatie. Ook werd er een vriendin, Marijke Wagner, met veel kennis van plankton, uitgenodigd om in Wassergeest het zoetwaterleven eens te bekijken. Dit leverde heel wat soorten op die onder de microscoop werden bekeken en de meeste soorten konden op naam gebracht worden.

Pediastrum duplex en Closterium Moniliferum (Marijke Wagner)

Van de SNL-soorten hebben we inmiddels ook mooi resultaat:

- Kruidenrijk en faunarijk grasland: 6 van de 18 soorten gevonden = 33%
- Haagbeuken- en essenbos: 3 van de 75 soorten gezien = 4%
- Vogels: 5 van de 10 soorten gezien = 50%
- Vlinders: 4 van de 9 soorten gezien = 44 %

Naast de SNL-soorten zijn er ook oeverplanten die iets over de natuurkwaliteit van de oevers en diversiteit zeggen. Op de wensenlijst van ZHL staat ook het in kaart brengen van de slootkanten.

Naturalis doet al jaren onderzoek naar de vegetatiekwaliteit langs de sloten in de Leidse regio. Er zijn 24 planten als indicator aangemerkt die iets zeggen over de bodemgesteldheid. Des te voedselrijker de grond is des te minder soorten er kunnen groeien. Des te schraler de grond is des te meer soorten er zullen zijn. Meer soorten betekent meer biodiversiteit. Om de grond schraler te maken is het toverwoord maaibeleid. Hoe staat het er met de oeverplanten van Wassergeest voor? De methode die door Naturalis ontwikkeld is zullen we ook voor Wassergeest gaan gebruiken.

Wil je weten wat er allemaal al gezien is? In waarneming.nl is mooi de verdeling per soort te zien. Neem eens een kijkje op de site van waarneming.nl via de volgende link: [BioBlitz Lisse - Wassergeest 2022 - Waarneming.nl](https://www.waarneming.nl/bio-blitz-lisse-wassergeest-2022)

Inventariseren oeverplanten op Koudenhoorn

Door: Adrie van Dam

Het is geen officiële KNNV-excursie, maar de aankondiging komt wel via de bekende mail: een uitnodiging van het NOCK (Natuur Ontdekking Centrum Koudenhoorn) te Warmond om een middag de oevervegetatie op eiland Koudenhoorn te inventariseren. Het is laagdrempelig en je hoeft geen expert te zijn. Ik ben al een aantal maanden in de inventarisatiemodus op Wassergeest dus ik meld me dan ook hiervoor aan. De inventarisatiemiddag blijkt een workshop "Inventariseren oevervegetatie" te zijn voor vrijwilligers. Er wordt nieuwe aanwas gezocht en met deze workshop word je enthousiast gemaakt, je kan zelfs 'oeverexpert' worden, en daar gaan we voor.

Naturalis doet al jarenlang onderzoek naar de vegetatiekwaliteit langs de sloten in de regio Leiden. Het onderzoek brengt in kaart met welke oevers het goed gaat en welke oevers een beter beheer kunnen gebruiken. De regio Leiden is niet beperkt

tot Leiden en omgeving, maar het onderzoeksgebied ligt tussen Haarlem – Leiden – Gouda. En daar valt Lisse ook onder. Met dit project hoopt men een voorbeeld te zijn en uiteindelijk heel Nederland in kaart te brengen.

Jacqueline Henrot, verbonden aan Naturals, is de hoofdonderzoeker en geeft in het gebouw van de NOCK een inleiding over het project. Het onderzoeksproject is een Citizen Science onderzoek om de kwaliteit van de oevervegetatie in kaart te brengen. Citizen Science houdt in dat burgers actief betrokken worden bij het onderzoek. Er zijn vele handjes nodig om slootkanten te inventariseren. Door verstedelijking en de intensieve landbouw is de biodiversiteit achteruit gegaan en het leefgebied voor vogels en insecten kleiner geworden en versnipperd. Oevers – ook in stedelijk gebied – bieden kansen voor de ‘wilde natuur’ door natuurvriendelijke oevers in te richten en door o.a. het aanpassen van het maaibeleid. Oevers zijn belangrijke nest- en schuilplaatsen voor diverse diersoorten. Door natuurvriendelijk beheer kan de biodiversiteit verbeterd worden.

Het doel van dit project is gegevens te verzamelen en de kwaliteit van oevers in kaart te brengen. Met de hulp van vele vrijwilligers worden zoveel mogelijk oevers geïnventariseerd. Het is noodzakelijk om deze oevers voor een langere periode – drie tot tien jaar – te monitoren. De gegevens die hierdoor verzameld worden zijn voor iedereen beschikbaar en worden vaak gebruikt door gemeenten bij hun keuzen voor oeverbeheer en inrichting.

Voor de methode van de oeverinventarisatie heeft men 24 goed herkenbare planten als indicator uitgekozen. De indicatorplanten zijn in vier kleur categorieën ingedeeld die iets zeggen over de bodemkwaliteit. De bodemkwaliteit hangt nauw samen met de voedselrijkdom en welke planten daar kunnen groeien. De voedselrijkdom kan beïnvloed worden door een goed maaibeleid. Het maaisel opruimen, waardoor de bodem verschraalt, of sinus maaien, waarbij er gedeelten ongemoeid blijven en er kleine ‘eilandjes’ ontstaan zodat bloemen goed tot zaadvorming kunnen komen.

1	Riet	9	Moerasandoorn	17	Heelblaadjes
2	Lisdodde	10	Grote kattenstaart	18	Dotterbloem
3	Grote brandnetel	11	Koninginnenkruid	19	Moerasspirea
4	Haagwinde	12	Echte valeriaan	20	Gewone brunel
5	Bitterzoet	13	Wolfspoot	21	Wilde bertram
6	Harig wilgenroosje	14	Watermunt	22	Grote ratelaar
7	Hondsdrif	15	Moerasvergeet-mij-nietje	23	Egelboterbloem
8	Gewone smeerwortel	16	Gele lis	24	Echte koekoeksbloem

Zwarte kleur: geeft een neutrale status aan. Het is niet goed en het is niet verkeerd. Hier groeit voornamelijk Riet en Lisdodde. Een natuurvriendelijke oever is voor een vogel anders dan voor een insect. Het Riet is vooral voor vogels van belang tijdens het broedseizoen.

Rode kleur: geeft slechte omstandigheden aan voor een biodiverse en bloemrijke oeverkant. De bodem is rijk aan voedingsstoffen waardoor maar enkele planten de overhand hebben en er voor andere soorten geen plaats is.

Groene kleur: geeft goede omstandigheden en een goed oeverbeheer aan. De bodem is minder voedselrijk en hier groeien veel bloemrijke plantensoorten.

Gele kleur: geeft omstandigheden aan die tussen rood en groen liggen en toch al goed zijn. Het biedt kansen voor een bloemrijke oever als er een zorgvuldig slootkanten beheer is.

De 24 indicatorplanten zijn zo gekozen dat deze ook zonder bloem goed te herkennen zijn. Van tevoren was al informatie rondgestuurd over de plantensoorten die gezocht zullen worden, compleet met foto's en een duidelijke uitleg, zodat je de plantensoorten al eigen kon maken, en met een quiz om je kennis te testen. Voor de registratie van de oeverplanten is een speciale App ontwikkeld die 's middags werd gebruikt.

Na deze introductie en uitleg over de aanpak gaat een ieder naar buiten om de 24 indicatorplanten te zoeken. Jacqueline duikt vol enthousiasme een rietkraag in om de sloot-/waterkant te controleren of daar nog planten staan.

Jacqueline Henrot laat de verschillen tussen planten zien (© Richard Hijdra - www.rhi.nl)

Het is dus echt goed en actief kijken en niet vanaf een afstandje je mobiel bewerken. De bladeren van de Lisdodde, de Gele lis en de Grote egelskop (geen indicatorplant) lijken op het eerste gezicht veel op elkaar. Jacqueline weet precies de verschillen aan te wijzen waar je op moet letten. Er worden nog een aantal plan-

ten bekeken die qua blad lookalikes hebben en we leren hoe we de verschillen kunnen herkennen.

In groepjes gaan we aan de slag en proberen we de App uit. Een sloot moet minimaal 40 meter lang zijn en ongeveer dezelfde vegetatie hebben. Er wordt op vijf plaatsen, steeds met 10 meter ertussen naar de planten gezocht. In een stukje oever van 1 meter vanaf de slootkant en 2 meter breed noteer je alleen de indicatorplanten. Niet meer en niet minder. Er komen vanzelf vragen als “*Mag dat ene plantje dat net buiten het gebiedje valt ook meegeteld worden?*”. Nee, Jacqueline is onvervaardig.

Een fotograaf van BOL (Blik op Lisse) houdt ons op gepaste afstand in de gaten en is in de weer met fotocamera en een drone om deze middag in beeld en verslag vast te leggen. Zijn bijdrage kan je bekijken via deze link:

<https://youtu.be/qZm2cNDwais>

Natuurmomentje: “Vogels tellen bij zonsopkomst”

Door: Maud van der Veen

Deze Duinrel zijn we begonnen met de Bollenvogelexcursie. Daarom als afsluiter mijn natuurmomentje als vogelteller voor Sovon Vogelonderzoek Nederland. Ik tel al weer 4 jaar voor het Broedvogel Monitor Project (BMP) voor Sovon. En dat betekent vanaf eind februari tot eind juni minimaal 10 keer bij zonsopgang uit de veren en alle vogels, die broedgedrag vertonen, in kaart te brengen. Zie voor meer informatie: <https://www.sovon.nl/bmp>.

Waarom vind ik dat nu zo leuk? Dat is vooral de sfeer in de vroege ochtend. Het is nog net donker, het is stil en hier en daar begint er een vogel voorzichtig een geluidje te maken. Roodborstjes zijn vroeg, maar Merels kunnen er ook wat van. Een Bosuil doet zijn laatste rondje. Heel langzaam zie je wat vliegen en hoor je wat bewegen. Soms een brul van een hert, waar ik elke keer toch weer van schrik.

De zon komt langzaam op, je ziet allerlei horizontale lichtstrepen door het groen van het bos. En dan opeens wordt iedereen tegelijkertijd wakker. En dat betekent dat je heel veel vogelgeluiden door elkaar hoort. En probeer dan maar eens te identificeren wie waar zit en probeert een vrouwtje te versieren; want dat is waar vogeltellers naar op zoek zijn. Hoeveel broedgevallen zitten er in een specifiek

gebied en hoe is het verloop in de jaren. Je moet dus je oren als het ware op een steeltje zetten en rondom de locatie van de vogel proberen te vinden. In het vroege voorjaar kun je de vogels meestal nog wel zien, maar al snel worden de bladeren groter en is het veel luisterwerk.

Ik loop ook door de bollenvelden. Daar zie je de zon natuurlijk het mooist opkomen. Alles glinstert om je heen van de dauw. Hazen zitten rustig te eten in de grasranden. Eenden dobberen door de sloten. En bij de eerste stralen van de zon klimmen de Veldleeuweriken de lucht in om er hun jubelliedje te laten horen. Daar houden ze pas weer mee op als de zon ondergaat. Gele Kwikstaarten staan wat later op en laten een veel bescheidener tjilp-tjilpje horen. In de verte komen de eerste gemolken koeien de wei in en begroeten elkaar met hun geloei. Ook hier die specifieke natuurgeluiden in een verder nog stille wereld. Dat is, ondanks het vroege opstaan, toch echt één van mijn favoriete natuurmomentjes.

Waarnemingen 1 mei t/m 31 juli 2022

Door: Sarah Humphrey

Een wat beknopt overzicht van de afgelopen periode, het is vrij rustig geweest qua bijzonderheden. Toch zijn er een paar leuke soorten te melden: een overvliegende Grauwe Kiekendief in Noordwijkerhout, een zingende Iberische Tjiftjaf bij Huis te Warmond, een Kwak op een recreatiepark in Warmond en een roepende Kwartel in de polder Het Langeveld. Wij zwaaien de zomergasten uit en verwelkomen binnenkort onze trouwe wintergasten; wie weet wat het najaar ons brengt!

Een ♂ Pijlstaart is op 11 mei aanwezig op precies dezelfde plaats waar een jaar geleden ook een mannetje Pijlstaart verbleef: langs een sloot op de 1^e Poellaan in Lisse (AMO). Drie Zomertalingen vliegen op 25 mei over de Fagelsloot in de Zweterpolder te Noordwijkerhout. Het zijn twee ♂♂ die achtervolgd worden door een ♀ (RJA). Een Roerdomp vliegt op 1 mei in zuidelijke richting over de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (JDR, HVS). Op 5 juli vliegt er een exemplaar over de Sint Bavo in Noordwijkerhout (MWI). Verrassend is de waarneming van een Kwak op 12 juli op het terrein van Recreatiepark De Hoflee in Warmond (FKL). Een Ooievaar zit op 26 mei op de nestpaal in Park Rusthoff te Sassenheim (WNL). Zes vogels zijn op 15 juni aan het kleppen en zweven rond boven Warmond (WNL). Leuk is de waarneming van een Zwarte Ooievaar op 30 juli in de Elsgeesterpolder te Voorhout (WNL). Een groep van vier Lepelaars vliegt op 4 mei over de Oude Vuilnisbelt in

Sassenheim (HVS). Tien vogels zijn op 15 juli ter plaatse bij de Klinkenbergerplas (WNL). Een Casarca is op 14 mei ter plaatse in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom (WNL).

Casarca (Annelies Moolenaar)

Op 11 mei vliegt een Rode Wouw in zuidwestelijke richting over Klein Leeuwenhorst in Noordwijkerhout (MWI). Een Wespendief is op 18 juli roepend te horen op de Sollassi bungalowpark in Noordwijkerhout (RJA). Op 13 juni vliegt een ♂ Blauwe Kiekendief in oostelijke richting over Sassenheim (EBO). Een ♂ Bruine Kiekendief vliegt op 10 juni over het centrum van Sassenheim (JWI). Op 12 juli is er een exemplaar roepend te horen op Landgoed Wassergeest in Lisse (WNL). Een Grauwe Kiekendief vliegt op 10 mei in noordelijke richting over bedrijventerrein Gravendam in Noordwijkerhout (CZU). Een paartje Haviken weet drie jongen groot te brengen op Landgoed Wassergeest, zij hadden hun nest in een bomerrij gemaakt. Het gekrijs van de jonge vogels is goed te horen (VWA). Een andere Havik vliegt op 8 juli over de Parklaan in Sassenheim (HVS). Op 2 mei zorgt een ♀ Sperwer voor grote paniek onder de volièrevogels, de plaatselijke Huismussen en de Huiszwaluwen van de lokale kolonie in de wijk Elsbroek te Hillegom. Na meerdere

pogingen een Huiszwaluw te grijpen, trekt de roofvogel echter onverrichter zake weer verder (TVH). Een Boomvalk vliegt op 28 mei over Landgoed Wassergeest (SHU). Op 2 juni is er een exemplaar jagend op Huiszwaluwen in Hillegom te zien (TVH). Op 4 juli vliegt er een exemplaar over de Oranjebuurt in Sassenheim (HVS). Op 14 mei zijn de drie jonge Slechtvalken van Leeuwenhorst in Noordwijkerhout geringd, het zijn twee mannetjes en een vrouwtje (VNN). Een waarnemer ziet op 8 juli twee vogels al vliegend bezig met prooioverdracht over de Parklaan te Sassenheim (HVS). Een Smelleken vliegt op 19 mei in zuidwestelijke richting over de Oosterduinse Meer in Noordwijkerhout (WNL).

De grootse groep Patrijzen van de afgelopen periode is er een van 15 vogels (2 adulten en 13 juvenielen) op 29 juni in de Hoogeveense Polder (WNL). Een aantal dagen eerder, op 24 juni, is er een groep van minstens 13 vogels ter plaatse in de Elsgeesterpolder te Voorhout (WNL). Een roepende Kwartel is op 16 juni te horen in Polder Het Langeveld (RGE). Op 7 mei zijn er 32 Scholeksters foeragerend in de Hemmeerpolder te Warmond (WNL). Zes Kleine Plevieren lopen op 13 mei op een droog gevallen bollenveld in de Hoogeveense Polder te Noordwijkerhout (WNL). Hier zijn op 13 mei ook 51 Kieviten, drie Bonte Strandlopers en een Kemphaan ter plaatse (WNL). Op 24 juni zijn er 31 foeragerende Grutto's ter plaatse in de Elsgeesterpolder te Voorhout (WNL). Drie Groenpootruiters vliegen op 9 mei in noordelijke richting over de Parklaan in Sassenheim (HVS).

Twee Oeverlopers zijn op 12 mei aanwezig bij de Klinkenbergerplas (HVS). Een vogel is op 19 juli ter plaatse in de Elsgeesterpolder te Voorhout (PSP). Een Witgat is op 3 juli te zien in de Vosse- en Weerlanerpolder te Hillegom (WNL). Vier Bosruiters zijn op 13 mei ter plaatse in de Hoogeveense Polder (WNL). Van 2 juni tot en met 12 juli zijn er twee adulten, een tweede kalenderjaar en een juveniele Zwartkopmeeuw waar te nemen in de Elsgeesterpolder (WNL). Hier zijn van 11 juni tot en met 10 juli een maximum van drie Dwergmeeuwen ter plaatse (WNL). Op 21 juni zijn er 34 Visdieven ter plaatse in de Elsgeesterpolder (WNL). Apart is de waarneming op 17 juni van een Zwarte Stern, vliegend over de Postwijk in Sassenheim (WNL).

Een roepende Koekoek is op 3 mei te horen op Landgoed Wassergeest (WNL). Een vogel is op 15 mei ter plaatse in de Hellegatpolder te Sassenheim (JDR). Twee roepende Ransuilen zijn op 5 juli te horen in de Hoogeveense Polder (WNL). Een stuk of 50 Gierzwaluwen zijn op 19 juli ter plaatse in de omgeving van de Heemtuin in Hillegom (TVH). Leuk is de waarneming op 29 juli van een Ijsvogel op Landgoed Wassergeest, dit is een van de 'wenssoorten' van de groep die daar regelmatig inventariseert (PVE). Op 4 juli hoort een waarnemer een roepende Draaihals langs de Leidse Vaart ter hoogte van Halfweg (RJA). Op 6 mei zijn ongeveer 60

Boerenzwaluwen ter plaatse bij Oud Leeuwenhorst in Noordwijkerhout (WNL). Tien bezette nesten met eieren van Huiszwaluwen zijn op 30 mei geteld in de Hoogeveense Polder te Noordwijkerhout (RJA). Een zingende Nachtegaal is op 2 mei te horen in de Hellegatpolder te Sassenheim (JDR). Een ♂ Zwarte Roodstaart is op 7 juni zingend te horen in De Engel te Lisse (JWI). Een maand later, op 6 juli, is de vogel nog steeds aanwezig (HVS). Op 14 juni is er een Gekraagde Roodstaart roepend te horen op Landgoed Wassergeest (WNL). Op 13 mei zijn drie Tapuiten aanwezig in de Elsgesteerpolder te Voorhout (EBO). Een ♂ Paapje is op 1 mei ter plaatse bij de Oude Vuilnisbelt in Sassenheim (HVS, JDR, SHU). Een paartje Rietzangers met 4 uitgevlogen jongen is op 8 juni te zien bij de Oosterduinse Meer in Noordwijkerhout (JVD). Een Bosrietzanger zingt op 22 mei in de voortuin van een recreatiewoning op het Sollasi bungalowpark in Noordwijkerhout (RJA). Op 13 mei zingt er een Kleine Karekiet in de wijk Oosthout te Voorhout (WNL). Spotvogels zijn de afgelopen periode overal zingend te horen: o.a. op Landgoed Wassergeest, bij de Oosterduinsemeer, in het Keukenhofbos en in Sassenheim (VWA). Een Braamsluiper is op 1 mei ter plaatse in de wijk Elsbroek te Hillegom (PVE). Een zingende Tuinfluit is op 27 juni te horen in de Eendenkooi te Sassenheim (WNL). Op 6 mei lokt een zingende Iberische Tjiftjaf veel vogelaars naar het terrein van Huys te Warmont. Deze dwaalgast lijkt zeer sterk op de Tjiftjaf en is alleen te onderscheiden door zijn roep en zang (VWA). Een foeragerende groep van 14 Appelvinken is op 6 juni te zien in het Keukenhofbos (WNL). Een Kruisbek is op 22 mei kort ter plaatse in de Oranjebuurt te Sassenheim (JDR).

Met dank aan de waarnemers:

AMO	Annelies Moolenaar	PVE	Paul Venderbosch
CZU	Casper Zuyderduyn	RGE	Reinder Genuit
EBO	Erik Boekhoven	RJA	Rob Jansson
FKL	Fred Klootwijk	SHU	Sarah Humphrey
HVS	Hans van Stijn	TVH	Thomas van Haaster
JDR	Job de Ridder	VNVN	Vereniging voor Vogel- bescherming Noordwijk
JVD	Jelle van Dijk	VWA	Vele waarnemers
JWI	Jan Wierda	WNL	waarneming.nl
MWI	Maarten Wielstra		

Waarnemingen voor de periode 1 augustus t/m 30 november kunnen worden doorgegeven via www.waarneming.nl, bereikbaar via onze website, of per e-mail: vogelsbollenstreek@gmail.com.

Gedicht "Biodiversiteit II"

Door: Paul Venderbosch

Biodiversiteit II

Sommige ganzen zijn groot
Sommigen zijn Canadees
Canadees en ook nog klein
Het blijft gewoon ganzenvlees

Sommige eekhoorns zijn rood
Sommigen gestreept Chinees
Zwart, Thais... te veel voor mijn
brein
Ik houd het bij Europees

Sommige muggen zijn snood
Een tijgermug is dat wat ik vrees
Hij mag mooi Aziatisch zijn
Hij brengt vira overzees

Soms hebben bomen een noot
Een vleugelnoot is wat ik lees
zal dan Kaukasisch zijn
En dus gewoon Europees

Maar de poolvos, hoe idioot...
is noords. Daarmee Europees
Niet pools. Hij zal arctisch zijn
En daarmee ook weer Chinees

Grote Canadese Gans (Paul Venderbosch)

Soms word ik dan een malloot
De esdoorn kan als ik dat lees
Noors, noords, wit of Tataars zijn
Voor mij te divers naar ik vrees

Soms krijg ik, hotemetoot
met een virus wat griep in mijn vlees
Geen Spaanse of een Mexicaanse lijn
Welke wel? Geen idee. Als ik maar
genees.

In mei 2021 schreef Paul Venderbosch ook al een gedicht over biodiversiteit. Dit gedicht verscheen in Duinrel nummer 2, 27ste jaargang, juni 2021

Activiteitenprogramma

Zaterdag 24 september 2022: Paddenstoelenexcursie op Elswout in Overveen

Elswout is een zeer fraai landgoed uit de 19^e eeuw. De grond is na de stichting van het landgoed zoveel mogelijk met rust gelaten, waardoor er een zeer rijke paddenstoelenwereld is ontstaan. Alfons Vaessen, onze gids, weet hier alles van en zal ons soorten laten zien die vrijwel uitsluitend op Elswout voorkomen. Wij vertrekken om 12.45 uur vanaf de parkeerplaats bij het gemeentehuis van Lisse. Opgeven voor 22 september bij jan.bischoff.tulleken@gmail.com. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen (in dat geval graag het aantal zitplaatsen opgeven) of dat u liever met een ander mee wilt rijden. Meerrijders betalen €3,00 aan hun chauffeur.

Woensdag 19 oktober 2022: “Voor Leden Door Leden”-avond

De avond “Voor Leden Door Leden” is een goede gewoonte geworden. Vandaar dat de excursiecommissie deze avond weer op het programma heeft gezet. Ook nu rekenen we weer op enthousiaste leden die hun natuurbelevissen willen laten zien d.m.v. foto's, filmpjes of een boeiend verhaal. Er is gelegenheid voor vier presentaties van 20 minuten, tussendoor is er een pauze. Na afloop nog even napraten onder het genot van een drankje en een hapje. Wie neemt de uitdaging aan en laat de andere leden genieten van de natuur zoals zij die beleven? Opgeven voor 12 oktober bij Jan Plomp per e-mail janplomp2017@gmail.com of via tel. 0252-516545. De avond begint om 20.00 uur en eindigt om 22.00 uur in 't Onderdak, J.P. Gouverneurlaan, 2171 ER, Sassenheim. Toegang is gratis.

Zaterdag 22 oktober 2022: Minicursus paddenstoelen

Natuurvereniging de Bollenstreek organiseert, met dank aan het Ger van Zanenfonds, wederom een Minicursus Paddenstoelen, en wel op zaterdag 22 oktober 2022 van 9.30 tot 15.30 uur. De cursus is bedoeld voor beginners, die graag iets meer willen leren over paddenstoelen. Hoe groeien ze, waar groeien ze en hoe breng je ze op naam. In de ochtend behandelen we de theorie, die we 's middags in het veld in de praktijk gaan brengen. De cursus wordt gegeven door Arie Dwarswaard en Agaat Mesman.

Het theoretisch deel van de cursus vindt plaats in 't Onderdak, J.P. Gouverneurslaan 40d, 2171 ER, Sassenheim. De excursie zal waarschijnlijk in het Keukenhofbosch plaatsvinden, Spekkelaan 18, 2161 GH, Lisse. Wij zorgen voor koffie en thee, voor de lunch moet iedereen zelf wat meenemen. Het maximum aantal deelnemers is 20. Tip: neem een loepje mee voor de details. U kunt zich opgeven voor deze cursus bij secretaris@bollenstreek.knnv.nl. Graag ontvangen wij uw naam,

adres, telefoonnummer en e-mailadres. We nemen dan contact met u op en kunnen achteraf nog de aangetroffen soorten met u delen.

Zaterdag 12 november 2022: Najaarswandeling in Koningshof

Deze wandeling is bedoeld om gezellig te wandelen waarbij we onderweg aandacht besteden aan de dingen die we tegenkomen en gebruik maken van de kennis die in de groep aanwezig is. Een ieder kan op deze wijze een aandeel hebben in de excursie. De wandeling duurt ongeveer twee uur. We verzamelen om 9.00 uur bij gemeentehuis Lisse. U kunt zich tot 15 november opgeven bij Jan Plomp via tel. 0252-516545 of per e-mail janplomp2017@gmail.com. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen (in dat geval graag het aantal zitplaatsen opgeven) of dat u liever met een ander mee wilt rijden. Meerrijders betalen €2,00 aan hun chauffeur.

Woensdag 16 november 2022: Het belang van een groene tuin

In deze tijd van sterk opwarmend klimaat en teruglopende biodiversiteit wordt een groene tuin steeds belangrijker. Of minimaal een tuin waarbij het regenwater weer direct de grond in kan zakken. John van Velzen, die ook tuinambassadeur is, zal ons de nodige tips en trucs laten zien om uw tuin nog groener te maken. De lezing vindt plaats in 't Onderdak, J.P. Gouverneurslaan 40d, 2171 ER, Sassenheim en begint om 20.00 uur. Opgeven voor 14 november 2022 via e-mail: Secretaris@bollenstreek.knnv.nl of per tel: 06-11098194. Toegang is gratis.

Zaterdag 26 november 2022: Vogelexcursie op de Zuidpier van IJmuiden

De vogels trekken weer! Wij gaan daarom naar IJmuiden waar wij op de 3,5 km lange Zuidpier gaan genieten van de vogels die in deze periode van het jaar slechts korte tijd in ons land te zien zijn. Wij vertrekken vanaf het gemeentehuis in Lisse om 09.00 uur. Opgeven per e-mail bij jan.bischoff.tulleken@gmail.com uiterlijk 24 november. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen (in dat geval graag het aantal zitplaatsen opgeven) of dat u liever met een ander mee wilt rijden. Meerrijders betalen hun chauffeur €5,00. Vergeet uw verrekijker niet en een warme jas op de vrijwel altijd winderige pier is meestal niet overbodig.

Woensdag 14 december 2022: De Archeologie van Rijnland

Het Rijnlandse heeft een lange en boeiende geologische en archeologische geschiedenis, die al meer dan 6000 jaar oud is. Voor WO II dachten archeologen dat het gebied niet bewoond was tot aan de Middeleeuwen, nu weten we wel beter. In de voordracht wordt een overzicht gegeven van de geschiedenis, mede aan de

hand van recent geologisch onderzoek naar de loop van de Oude Rijn, en de betekenis daarvan voor de bewoning en het gebruik van het gebied. De voordracht wordt gegeven door Bert van der Valk, geoloog en vrijwillig archeoloog bij Deltares/Werkgroep 's-Gravenhage. De avond begint om 20.00 uur en eindigt om 22.00 uur in 't Onderdak, J.P. Gouverneurlaan, 2171 ER, Sassenheim. Toegang is gratis.

Zaterdag 7 januari 2023: Winterpannenkoekenwandeling in de AWD

In 2022 kon deze winterse wandeling in de Amsterdamse waterleidingduinen wegens de coronapandemie helaas niet doorgaan. De alternatieve Zomerpannenkoekenwandeling in juli was druk bezocht en vraagt om herhaling. Ook dit jaar zal Clarence Wever weer onze gids zijn. Na afloop van de wandeling (rond 12.00 uur) gaan wij in de Boshut van 't Panneland genieten van een heerlijke pannenkoek. De vereniging biedt u een drankje aan, de pannenkoek is voor eigen rekening. Vertrek om 09.00 uur vanaf de parkeerplaats bij het gemeentehuis van Lisse. Opgeven bij jan.bischoff.tulleken@gmail.com uiterlijk 5 januari. Wilt u daarbij opgeven of u zelf rijdt en eventueel anderen mee wilt nemen (in dat geval graag het aantal zitplaatsen opgeven) of dat u liever met een ander mee wilt rijden. Meerijders betalen €2,00 aan hun chauffeur.

Zwartkopmeeuwen en Kokmeeuwen (Annelies Moolenaar)

